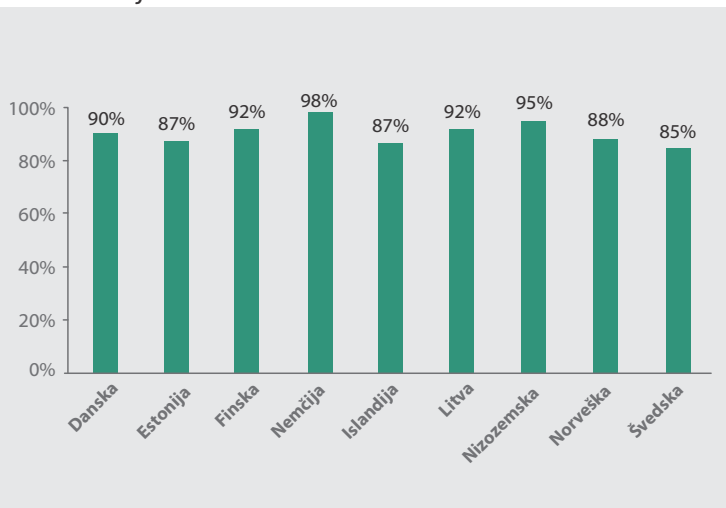

KLJUČNI ELEMENTI USPEŠNIH EVROPSKIH KAVCIJSKIH SISTEMOV ZA EMBALAŽO PIJAČ

Kavcijski sistemi za embalažo pijač uspešno delujejo v 12 evropskih državah, do leta 2025 jim bo sledilo še 10 držav. Glavni vzrok so cilji direktiv EU glede ločenega zbiranja in recikliranja embalaže, še posebej plastenk. Kavcijski sistemi so edini znani način doseganja predpisanih ciljev do leta 2025 reciklirati 77 % plastenk ter 90 % do leta 2030. Cilj vsebnosti 30 % reciklata v novih plastenkah leta 2030 bo zvišal povpraševanje po kakovostnem recikliranem materialu. [Kavcijski sistem in 90 % recikliranja](#) embalaže pijač bi vodila v skokovito rast krožnosti, manj emisij TGP ter več sekundarnih surovin. Porabljene je manj energije, padejo stroški ločenega zbiranja, zmanjša se smetenje in znižajo stroški občin za odpadke. Pri nas se po ocenah zdaj reciklira 63 % plastenk. Če bi do leta 2029 vse članice EU imele kavcijski sistem in zaprte snovne zanke, bi do leta 2031 padlo povpraševanje po izvornem PET za 2,7 milijonov ton, aluminiju za 0,7 milijona ton in steklu za 5,1 milijona ton.

Najstarejši kavcijski sistem za embalažo pijač je na [Švedskem](#) (1984), zadnja država EU, ki ga je uvedla letos, pa je [Latvija](#). Uspešni in učinkoviti kavcijski sistem imajo nekaj ključnih skupnih značilnosti.

Rezultati zbiranja in recikliranja plastenk v državah s kavcijskim sistemom

Upravljavec in njegova vloga

Upravljalci kavcijskih sistemov so **neprofitne** organizacije, ustanovljene po načelih proizvajalčeve razširjene odgovornosti (PRO), ki skrbijo samo za embalažo pijač. Z izjemo Nemčije so **centralizirani** – za celo državo je odgovorna ena organizacija. Ustanovitelji in lastniki so večinoma proizvajalci pijač in trgovci. Tako je **zagotovljena transparentnost** financiranja, stroškov, kroženja kavcij in materiala. Dovoljenja upravljavcu podeli pristojna državna institucija. V nekaterih državah je dovoljenje trajno, v drugih so časovno omejena. Sistemi se financirajo s prodajo zbranih materialov, nevrnjenih kavcij in embalažnine.

Med glavnimi nalogami upravljavca je upravljanje aktivnosti sistema (logistika zbiranja, zagotavljanje recikliranja, nadzor nad kroženjem materiala in kavcij, informacijski sistem, ...), izpolnjevanje predpisanih ciljev, razvoj in izboljšave sistema ter neprestano komuniciranje z deležniki in javnostjo. Da sistem ostaja učinkovit in prilagodljiv, so ponekod predpisali progresivne, letne cilje ločenega zbiranja. Če cilji niso doseženi, proizvajalci pijač na razliko do ciljev plačajo poseben davek.

V večjih državah imajo več zbirnih centrov kavcijskega sistema, v manjših samo enega. Tam poteka dodatno sortiranje zbrane embalaže glede na zahteve reciklerjev, odčitavanje embalaže z ročnih zbirnih mest ter baliranje. Zbirni centri so lahko v lasti kavcijskega sistema (boljši nadzor in transparentnost) ali podizvajalcev.

Vključevanje embalaže v sistem

Zakonodaja predpisuje kateri materiali so vključeni v sistem. Večinoma so to kovine, plastika in steklo (8 držav), ponekod zgolj plastika in kovine (4 države). Kadar so vključene tudi povratne steklenice, se te zbirajo na istih vračilnih točkah, ker je to lažje za potrošnike. Noben sistem zaenkrat še ne vključuje sestavljenih kartonov, v nekaterih državah o tem razmišljajo. Predpisane so še vključene vrste pijač ter velikost embalaže. Večinoma zajamejo embalažo od 0,1 do 3 litrov za pivo, vodo, druge brezalkoholne pijače, drug alkohol do 6 %, energijski napitki. Nekateri sistemi vključujejo še močnejši alkohol ter sokove, nektarje, sirupe, ipd.

V nekaterih državah je vključevanje obvezno, v drugih ga spodbujajo z zakonodajo. Na **Finskem** je vključenih 97 % proizvajalcev in uvoznikov, tisti, ki se v sistem ne vključijo, plačajo poseben davek (0,51 eur/l). Pri ostalih gre za majhne količine pijač visokega cenovnega razreda, za katere je plačilo davka stroškovno ugodneje od vključevanja v sistem.

Upravljevec embalažo predhodno temeljito pregleda. Prvi pogoj je možnost recikliranja ali ponovne uporabe, s čimer ohranjajo materiale znotraj industrije pijač. V naslednjem koraku se preveri še ustreznost glede na specifikacije reciklerjev ter berljivost črtnih kod na vseh vrstah vračilnih avtomatov.

Za učinkovito delovanje sistema mora biti embalaža ustrezno označena. Znak kavcijskega sistema kupcu sporoča, naj jo vrne na vračilno točko, kjer bo prejel vrnjeno kavcijo. To je pomembno tudi v prehodnem obdobju, ko sta krajši čas v prodaji tako kavcijska kot običajna embalaža. Znak mora biti grafično bistveno drugačen od znaka v sosednjih državah.

Druga oznaka je črna koda. Za večino embalaže pijač se uporablja nacionalna koda, ki pove, da je bila embalaža dana na trg v RS. Uporaba kode države je ključna za preprečevanje goljufij ali kraje kavcijskemu sistemu. Na Hrvaškem denimo ne uporabljajo nacionalne kode, kar pomeni, da potrošnik, ki pijačo kupi v Sloveniji, lahko embalažo vrne na Hrvaškem in dobi izplačano kavcijo, čeprav ta v sistem nikoli ni bila vplačana. Z uporabo nacionalne kode se je takim situacijam in drugim goljufijam mogoče preprosto izogniti.

Za uvoznike in proizvajalce z majhnim obsegom pijač na nacionalnem trgu bi uporaba te kode predstavljala nesorazmerne stroške, zato uporabljajo mednarodno kodo. Ker pa obstaja tveganje, da npr. kupci kupijo pijačo v tujini, embalažo pa vrnejo v sistem v RS, se pri mednarodnih kodah plačuje višjo embalažnino. Za nemoteno in učinkovito delovanje sistema se ustreznost embalaže in oznak preveri na vseh vrstah avtomatov.

Vračilne točke

Mrežo vračilnih točk predpisuje zakonodaja. V nekaterih državah so vzpostavljene v vseh trgovinah, v drugih je obveznost omejena z velikostjo trgovine. Manjše trgovine se za vstop v mrežo odločajo prostovoljno, saj kupci navadno kupujejo tam, kjer vrnejo kavcijsko embalažo. V [Estoniji](#) je predpisana vračilna točka za trgovine nad 200 m² v mestih in nad 20 m² na podeželju. Trgovine med 20 in 199 m² lahko zaprosijo za izjemo, a je ta odobrena le, če je v istem kraju na primerni razdalji možno vračanje na drugi vračilni točki. Na [Finskem](#) je vračanje obvezno v

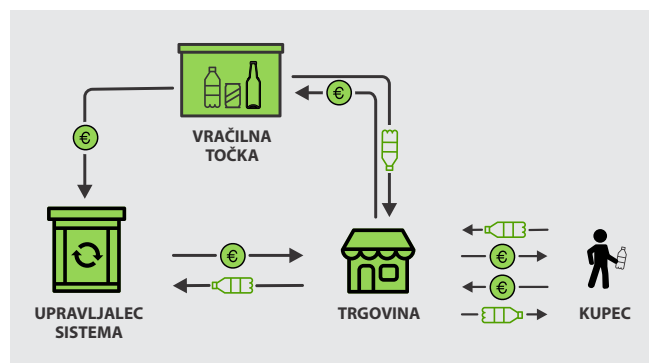
vseh trgovinah, zakonodaja dopušča možnost, da trgovina prevzem zavrne, če kupec želi vrniti nesorazmerno veliko količino glede na velikost trgovine. Zakonodaja predpisuje še največjo oddaljenost vračilne točke od trgovine.

Večje trgovine namestijo vračilne avtomate, ki embalažo zaradi učinkovitega transporta stisnejo. Manjše trgovine imajo cenejše avtomate, ki embalaže ne stisnejo, lahko pa se odločijo tudi, da vrnjeno embalažo odčitavajo ročno. Kavcijski sistem trgovinam povrne ustrezno nadomestilo za upravljanje vračilnih točk. Mrežo običajno dopolnjuje vračanje v gostinstvu in turizmu, bencinski servisi, kampi, smučišča, prireditve, športne dvorane ipd.. Pomembno je, da je mreža razvejana in lahko ljudje embalažo čim lažje vrnejo, kar sistemu omogoča doseganje predpisanih ciljev.

Kavcija in kroženje

Ustrezna višina kavcije je eden ključnih elementov sistema. Biti mora dovolj visoka, da spodbuja k vračanju in dovolj nizka, da preprečuje goljufige. V večini evropskih držav je kavcija enaka za vso embalažo (8 držav), v drugih (4 države) je odvisna od materiala in/ali velikosti embalaže. Na cenikih, oznakah in računu je navedena posebej. Tako kupec ve, koliko je vredna embalaža in koliko bo znašalo izplačilo ob vračanju. Ločeno prikazovanje kavcije preprečuje neupravičen dvig cen pijač in ne vpliva na višanje inflacije. Pomembno je, da kavcija ni obdavčena z DDV, zaradi česar je sistem transparentnejši in kroženje kavcije poenostavljeno. Kavcija se plačuje tudi za donirane pijače in vzorce, ne pa za pijače, ki se očitno prodajajo potrošnikom zunaj države (npr. na letalih).

Kroženje kavcije je za potrošnika preprosto: ko kupi izdelek, jo plača, ko vrne prazno embalažo, prejme kavcijo nazaj. Med ostalimi akterji sistema je več smerno. Ko proizvajalec pijačo proda trgovini, mu trgovina poleg izdelka plača še ustrezen znesek kavcij in o prodaji obvesti upravljavca kavcijskega sistema. Upravljavca proizvajalca izstavi ustrezen zahtevek za izplačilo kavcij. Medtem se z vračilnih točk v trgovinah zbrana embalaža vrača v zbirni center

kavcijskega sistema. Upravljavca sistema trgovini nakaže znesek kavcij, ki ustreza vrnjeni količini embalaže ter ustrezno nadomestilo za upravljanje vračilne točke. Poleg ustreznega kroženja kavcij je tako zagotovljen še pregled nad tem, koliko embalaže je na trgu in koliko je ločeno zbrane. Izmenjava podatkov poteka avtomatično s pomočjo kavcijskega informacijskega sistema. Neizplačane kavcije ostanejo kavcijskemu sistemu.

Premisleki pred vzpostavitvijo sistema

Upravljavci obstoječih kavcijskih sistemov poudarjajo, da je ob vzpostavljanju nujno vključiti vse akterje že v načrtovanje sistema, predvsem pa deljeno lastništvo upravljavca sistema med proizvajalci pijač in trgovinami. Načrtovanje zajema preiščeno zakonodajo in logistiko, mreže vračilnih točk in infrastrukture v trgovinah ter izbiro ustreznega informacijskega sistema. Za učinkovito logistiko je dobro premisliti, kdaj zbrana embalaža dobi status odpadka, v nekaterih državah je to šele v zbirnem centru kavcijskega sistema. Potreben je premislek o ukrepih za preprečevanje goljufig, za kar je potrebno predhodno delo in informiranje proizvajalcev pijač, trgovin in podizvajalcev. Obstoječi kavcijski sistemi velik pomen pripisujejo ustrezni in usmerjeni promocijski kampanji pred pričetkom delovanja, ter nenehno komuniciranje potem, ko sistem že deluje.

Podrobnejši pregled uspešnih kavcijskih sistemov v nekaterih evropskih državah:

- [Švedska](#)
- [Finska](#)
- [Estonija](#)
- [Slovaška](#)
- [Latvija](#)